

Мрежа FISCAL:

Подобрување на дијалогот за поголема финансиска транспарентност на општините, со фокус на парафискалните давачки

ЦЕНТАР

Проектот е финансиран
од Европската Унија

Содржината на овој документ, неговата имплементација и резултатите од проектот се единствена одговорност на Finance Think, Agora, Квантум Прима и Лаг Агро Лидер и не ги одразуваат ставовите на Европската Унија.

Мрежа FISCAL:

Подобрување на дијалогот за поголема финансиска транспарентност на општините, со фокус на парафискалните давачки

ЦЕНТАР

Проектот е финансиран
од Европската Унија

Содржината на овој документ, неговата имплементација и резултатите од проектот се единствена одговорност на Finance Think, Агора, Квантум Прима и Лаг Агро Лидер и не ги одразуваат ставовите на Европската Унија.

СОДРЖИНА

1. ВОВЕД	4
2. ДЕМОГРАФСКИ И ЕКОНОМСКИ ПРОФИЛ	5
2.1 Демографски тенденции	5
2.2 Економски профил	7
3. БУЏЕТСКА ТРАНСПАРЕНТНОСТ	11
3.1 Финансирање	11
3.2 Расходи и инвестиции	16
3.3 Улога на парафискалните давачки	20
4. ЗАКЛУЧОК И ПРЕПОРАКИ	25

ЛИСТА НА ГРАФИКОНИ И ТАБЕЛИ

Графикон 1: Витална статистика	5
Графикон 2: Тенденции кај младото, старото и кај населението на работоспособна возраст	6
Графикон 3: Додадена бруто-вредност и бруто-инвестиции по жител	7
Графикон 4: Додадена бруто-вредност по сектор во 2019 година (во мил. ден.)	8
Графикон 5: Коефициенти на локализација по сектор и по тип на фирма	9
Графикон 6: Тенденции во невработеноста	10
Графикон 7: Структура на приходите и реализација за периодот 2017 – 2020 година	12
Графикон 8: Структура на приходите по категории и ставки во 2019 година	13
Графикон 9: Движење на приходите по жител и зависност на општината од централната власт	14
Графикон 10: Движење на приходите по поединечни ставки	15
Графикон 11: Структура на расходите и реализација за периодот 2017 – 2020 година	16
Графикон 12: Структура на расходите по категории и ставки во 2019 година	17
Графикон 13: Движење на расходите по жител и учество на капиталните расходи	18
Графикон 14: Индикатори на алокација на средствата	19
Графикон 15: Учество на парафискалните давачки во вкупните приходи и во приходите од сопствени извори	20
Графикон 16: Структура на парафискалните давачки 2019- 2020 година	21
Табела 1: Парафискални давачки, перцепција за товар и насоки за постигнување оптимум	22

1. ВОВЕД

Општина Центар се наоѓа во градот Скопје, во централниот дел од Скопскиот плански регион, и претставува една од најмалите општини во регионот според површината опфаќајќи приближно 0,4 проценти (7,5 км²) од регионот. Општината е составена од едно населено место и е една од погусто населените градски средини во регионот со 5.850 жители на км², многу повисоко од републичкиот просек од 72,16 жители на км².¹ Општина Центар е целосно урбанизирана средина.²

Во регионален контекст, општина Центар е доминантно прва во регионот според нивото на економски развој со проценета додадена бруто-вредност (БДВ) по жител од 1,62 милион денари во 2019 година, што е за повеќе од 2,5 пати повисока вредност од втората општина по ред според развојот.³ Слично, општината има највисоко ниво на инвестиции во регионот, приближно 388,8 илјади бруто-инвестиции по жител во истата година.⁴ Општина Центар важи за една од умерено транспарентните општини со индекс на активна транспарентност од 71,8 проценти во 2021 година.⁵ Конечно, општината има најнизок процент (29,9 проценти од вкупните приходи во 2019 година) на зависност од централниот буџет во регионот, каде што од вкупното финансирање на општината 36,5 проценти се канализираат во капитални инвестиции што ја прави трета општина во регионот според тој индикатор во 2019 година.

¹ Процената на бројот на жители и просечната годишна стапка на пораст на населението се врши според податоците во пописите од 2002 година и од 2021 година, под претпоставка дека населението расте / опаѓа со константна годишна стапка на пораст. Пресметаните индикатори се однесуваат на 2019 година.

² Подетални информации за регионот во Стратегијата за регионален развој на Република Северна Македонија 2021-2031 година, проверете на <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/viewer.html?pdfurl=https%3A%2F%2Fmfs.gov.mk%2Ffiles%2FStrategija-Za-RRR.pdf&chunk=true>.

³ Целата анализа најчесто се однесува на 2019 година и периодот пред таа година поради нетипичната пандемишка 2020 година.

⁴ Процените се пресметани врз основа на регионалната статистика за додадена бруто-вредност и бруто-инвестиции од Државниот завод за статистика.

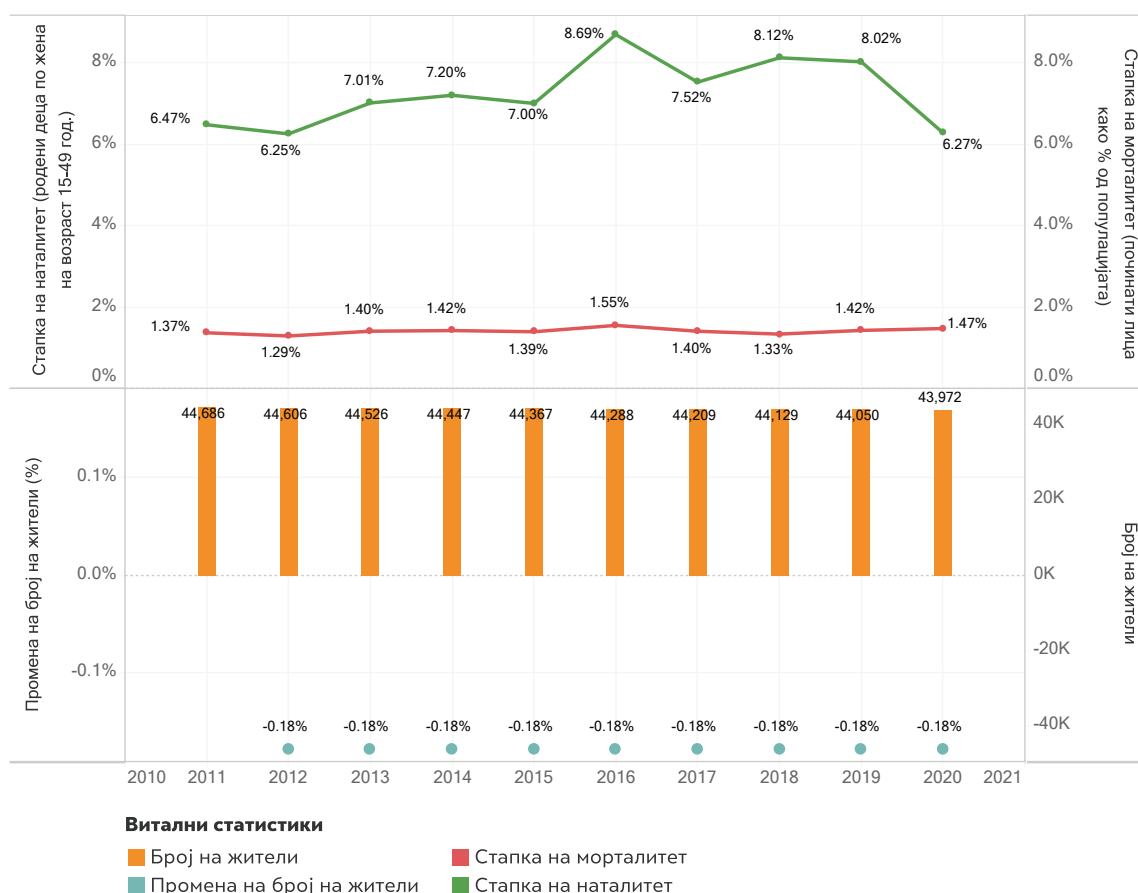
⁵ Индексот е развиен од страна на Центарот за граѓански комуникации, се пресметува врз основа на податоци собрани преку структурирани прашалници каде што на секое прашање се доделуваат бодови. Индексот се движи од 0 до 100 проценти, каде што поголема вредност значи поголема транспарентност. Детално за методологијата на индексот проверете на <https://www.ccc.org.mk/images/stories/akt21.pdf>

2. ДЕМОГРАФСКИ И ЕКОНОМСКИ ПРОФИЛ

2.1 ДЕМОГРАФСКИ ТЕНДЕНЦИИ

Центар има стабилна динамика во поглед на главната витална статистика (графикон 1). Има просечна годишна стапка на пад на бројот на жители од -0,18 проценти што резултира со проценет број на жители од 43.972 во 2020 година. Пандемијата на ковид-19 незначително влијаеше врз грубата стапка на морталитет подигнувајќи ја на 1,47 процент во 2020 година. Дополнително, стапката на наталитет е стабилна повисока од шест проценти со благо зголемување над осум проценти во периодот 2016-2019 година.⁶ Со оглед на тоа дека Центар игра клучна улога во економскиот развој на Скопскиот регион, демографските тенденции се клучни за економскиот развој на Скопскиот регион, но, сепак, зголемената концентрација во рамките на Скопскиот регион го отежнува остварувањето на целите за рамномерен економски развој во Република Северна Македонија.

Графикон 1: Витална статистика

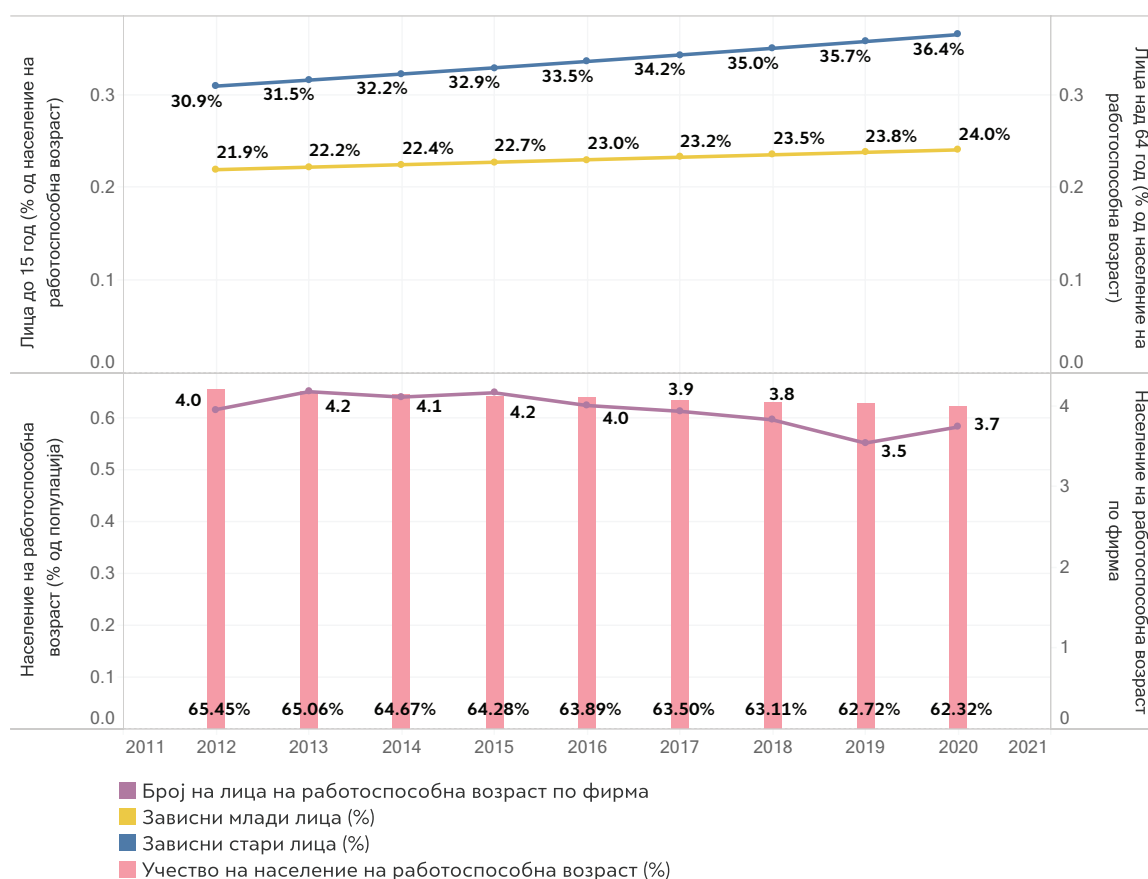

Извор: Пресметки врз основа на податоци од Државниот завод за статистика

⁶ Стапката на наталитет е пресметана како однос на број на живородени деца и број на жени на возраст од 15 до 49 години.

Дополнително, учеството на населението на работоспособна возраст во вкупното население континуирано опаѓа од 65,5 проценти во 2012 година до 62,3 проценти во 2020 година (графикон 2).⁷ Порастот на бројот на фирми кореспондира со порастот на бројот на население на работоспособна возраст предизвикувајќи одржување на индикаторот на четири лица на работоспособна возраст по фирма во општината. Од друга страна, континуирано расте бројот на стари жители (повозрасни од 64 години) во однос на населението на работоспособна возраст. Во 2012 година односот бил приближно четири стари лица на 13 лица на работоспособна возраст, додека во 2020 година тој однос изнесува четири наспроти 11. Односот на зависност во поглед на младите лица е растечки и се движи приближно четири деца (помлади од 15 години) на 16 лица на работоспособна возраст.

Графикон 2: Тенденции кај младото, старото и кај населението на работоспособна возраст

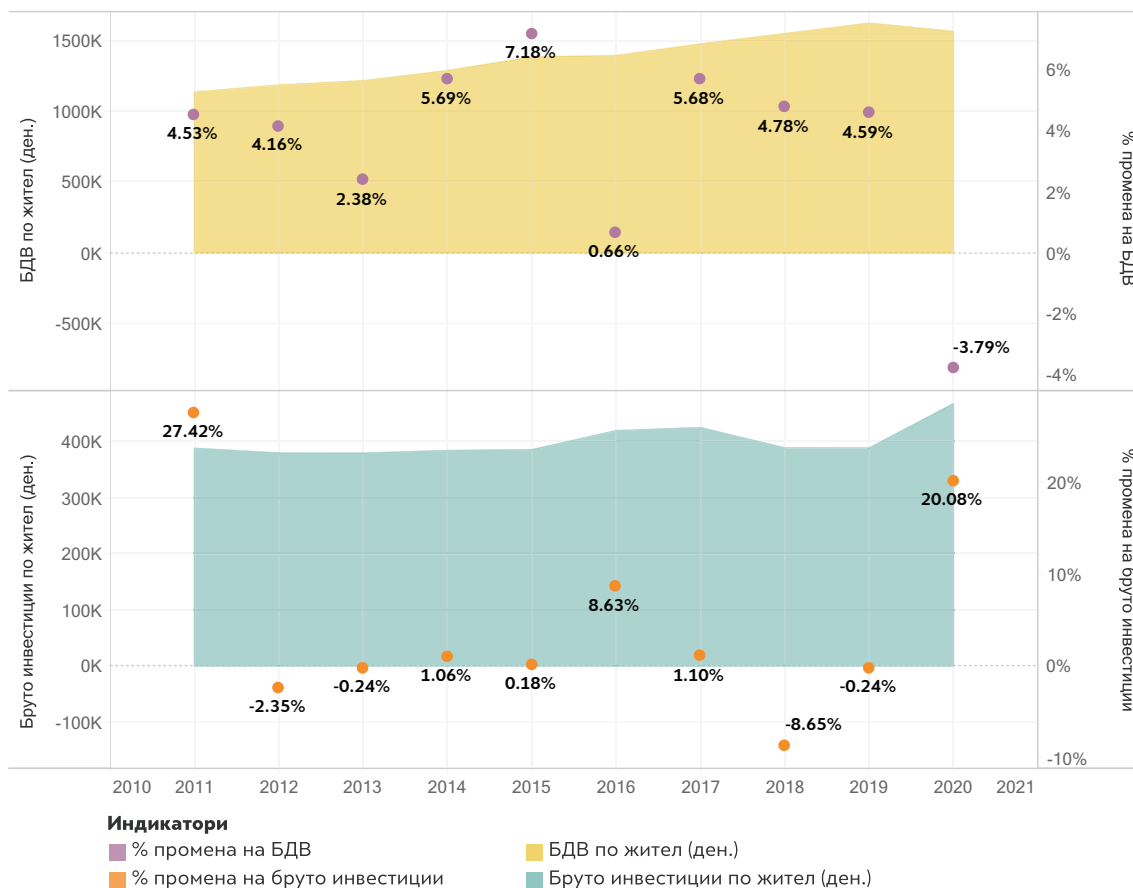
Извор: Пресметки врз основа на податоци од Државниот завод за статистика

⁷ Во оваа анализа, како население на работоспособна возраст се третира популацијата на возраст 15-64 години.

2.2 ЕКОНОМСКИ ПРОФИЛ

Економската активност во Центар забележува позитивна стапка на пораст во изминатата декада. Додадената бруто-вредност по жител⁸ континуирано расте за периодот 2011-2019 година, со исклучок на пандемијската 2020 година. Нагласен пораст се забележува во последните три години пред пандемијата кога БДВ по жител од 1,39 милион во 2016 година расте на 1,62 милион денари во 2019 година. Од друга страна, бруто-инвестициите по жител бележат период на стагнација. Бруто-инвестициите по жител успеваат да го надминат нивото од 400 илјади денари во 2016-2017 година за повторно да опаднат под 400 илјади во наредниот период. Бруто-инвестициите по жител го достигнуваат својот максимум во текот на пандемијата кога достигнуваат 467,7 илјади денари по жител по значајниот пораст од 20 проценти на бруто-инвестициите.

Графикон 3: Додадена бруто-вредност и бруто-инвестиции по жител

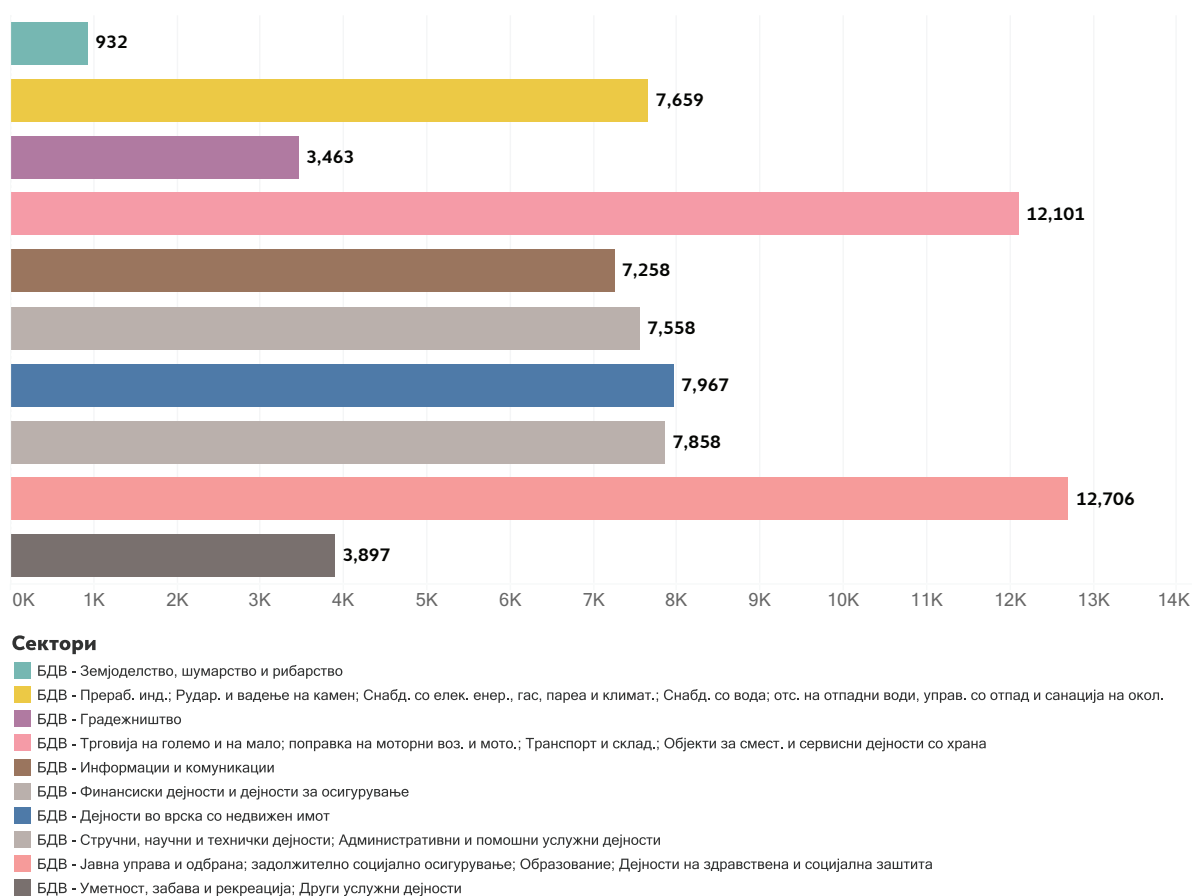

Извор: Пресметки врз основа на податоци од Државниот завод за статистика

⁸Податоци за додадената бруто-вредност од Државниот завод за статистика се достапни на ниво на сектор и по региони. Проценетата БДВ на ниво на општина се пресметува пропорционално според учеството на бројот на фирми во општината во однос на бројот на фирми во регионот за дадениот сектор. На ист начин се проценуваат и бруто-инвестициите по општина.

Во поглед на секторската распределба на додадената бруто-вредност, во Центар доминираат услужните дејности поврзани со трговија, транспорт и сместување и, од друга страна, јавниот сектор. Овие две глобални групи придонесуваат со 34,7 проценти кон вкупната БДВ во 2019 година. По доминантните сектори следуваат пет сектори со поединечно учество од 10 до 11 проценти што укажува на диверзифицираноста на економската активност во Центар. Дополнително, значајна е динамиката по сектори, каде што речиси сите сектори имаат континуирана стапка на пораст. Единствено, финансиските дејности и дејностите во врска со недвижен имот растат до 2015 година, па опаѓаат во периодот што следува. Слично, градежништвото има умерен пораст до 2017 година, па почнува да опаѓа по таа година.

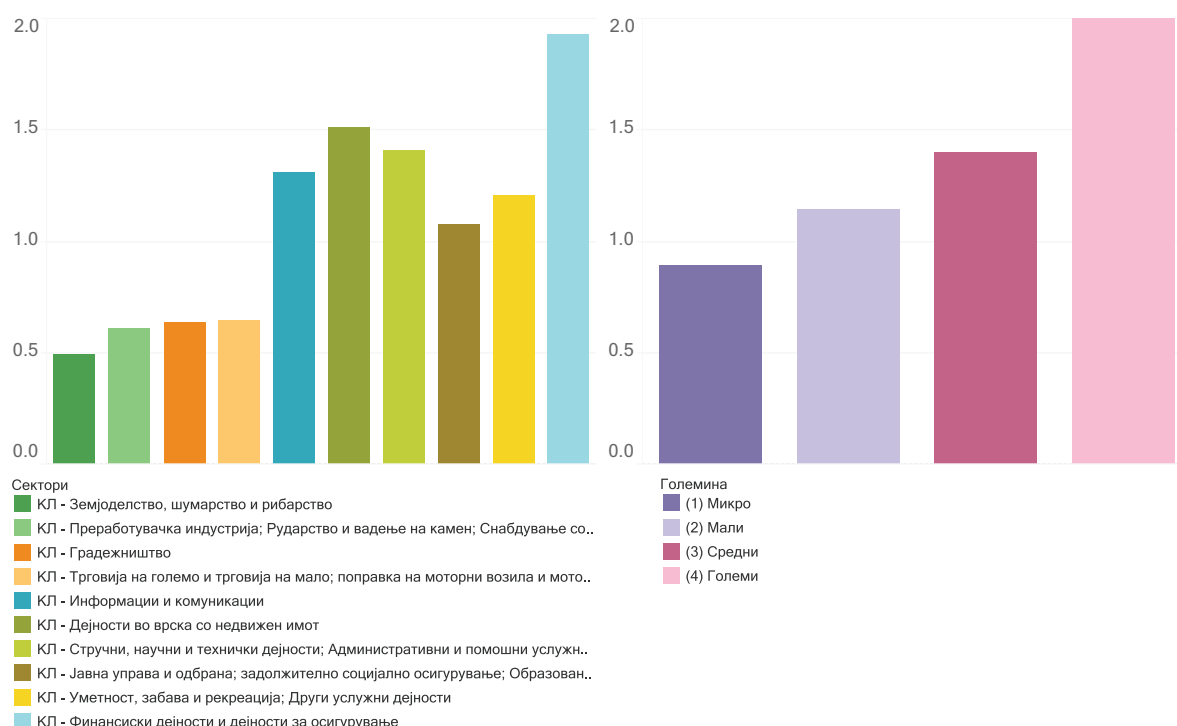
Графикон 4: Додадена бруто-вредност по сектор во 2019 година (во мил. ден.)

Извор: Пресметки врз основа на податоци од Државниот завод за статистика

Исто така, клучна е улогата на општина Центар во регионален контекст во однос на локализација на одреден вид економска активност и одреден тип фирми. Графикон 5 го покажува просечниот коефициент на локализација по сектори и по големина на фирмите.⁹ Доколку коефициентот е поголем од еден, тогаш општината има повисок процент од дадениот сектор / тип фирма во споредба со своето учество во вкупната регионална економска активност / во вкупниот број фирми во регионот. Во однос на локализацијата на одредени сектори, евидентен е повисокиот коефициент на локализација за услужните сектори, услужните дејности поврзани со информации и со комуникации, со финансии и осигурување, со недвижен имот, стручни и научни дејности, уметност, забава и рекреација и други услужни дејности и јавниот сектор, а за другите сектори коефициентот останува понизок од еден. Во земјоделскиот сектор и преработувачката индустрија, општина Центар игра помаргинална улога во регионален контекст. Во однос на локализацијата на одреден тип фирми, Центар има висок степен на локализација на големи и средни фирми во однос на регионот, додека понизок степен на локализација на микрофирми, што е типично за поголеми општини.

Графикон 5: Коефициенти на локализација по сектор и по тип на фирма

Извор: Пресметки врз основа на податоци од Државниот завод за статистика

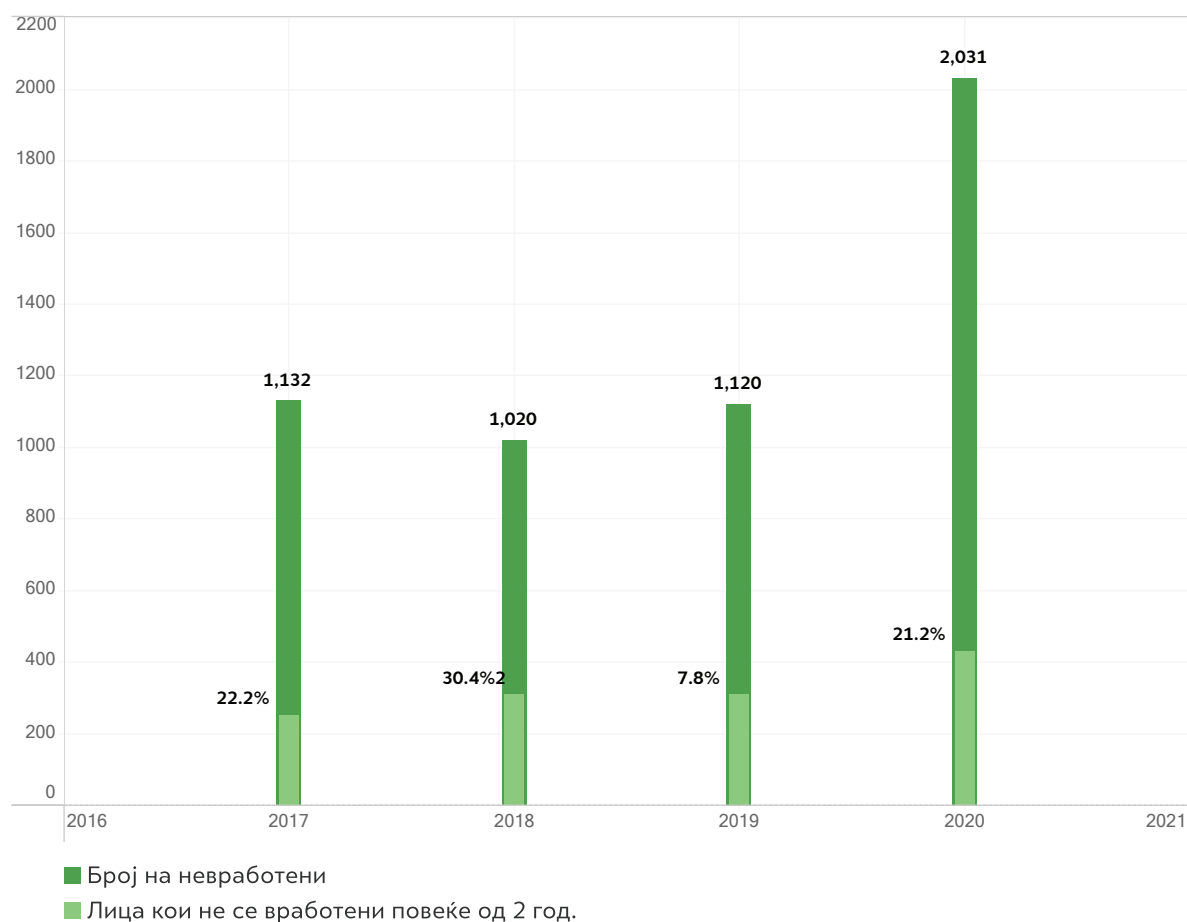
⁹ Коефициентот на локализација се дефинира како:

$$L_{ji} = \frac{X_{ji}}{X_j} / \frac{X_i}{X_{total}}$$

каде што X_{ji} е БДВ на дадениот сектор / бројот на тип фирми $j=1,...,n$ за општината i ; X_j е БДВ на дадениот сектор / бројот на тип фирми j во регионот; X_i е вкупната БДВ / вкупниот број фирми во општината i ; X_{total} е вкупната БДВ / вкупниот број фирми во регионот.

Скопскиот регион во изминатата декада континуирано има стапка на активност блиску под просекот на ниво на Северна Македонија и разликата повремено се зголемува по 2014 година. Сепак, во текот на пандемијата стапката на активност во Скопскиот регион се доближува речиси на ниво на просекот. Слични се тенденциите во стапките на вработеност и на невработеност. Стапката на вработеност во Скопскиот регион во 2019 година е помала од просекот за 1,7 процентни поени и изнесува 45,6 проценти, додека стапката на невработеност е помала за 2,6 процентни поени и изнесува 14,7 проценти. Во однос на тенденциите во општина Центар, намалувањето на невработеноста беше прекинато од пандемијата на ковид-19 (графикон 6). Невработеноста, во апсолутен број, во последните три години пред пандемијата незначително се намали од 1.132 во 2017 година на 1.120 невработени лица во 2019 година, за да кулминира на 2.031 во 2020 година. Учеството на младите лица во бројот на невработени е стабилен пет проценти, иако за време на пандемијата тој процент расте на 6,4. Од друга страна, процентот на лица што тешко можат да се вработат (повеќе од две години време за чекање за работа) се зголемува значително, посебно достигнува приближно една третина во 2018 година, при намалување на бројот на невработени, што укажува на стеснување на пазарот на труд. При заздравувањето на економијата во периодот по пандемијата се очекува невработеноста да се врати на старата патека.

Графикон 6: Тенденции во невработеноста

Извор: Агенција за вработување

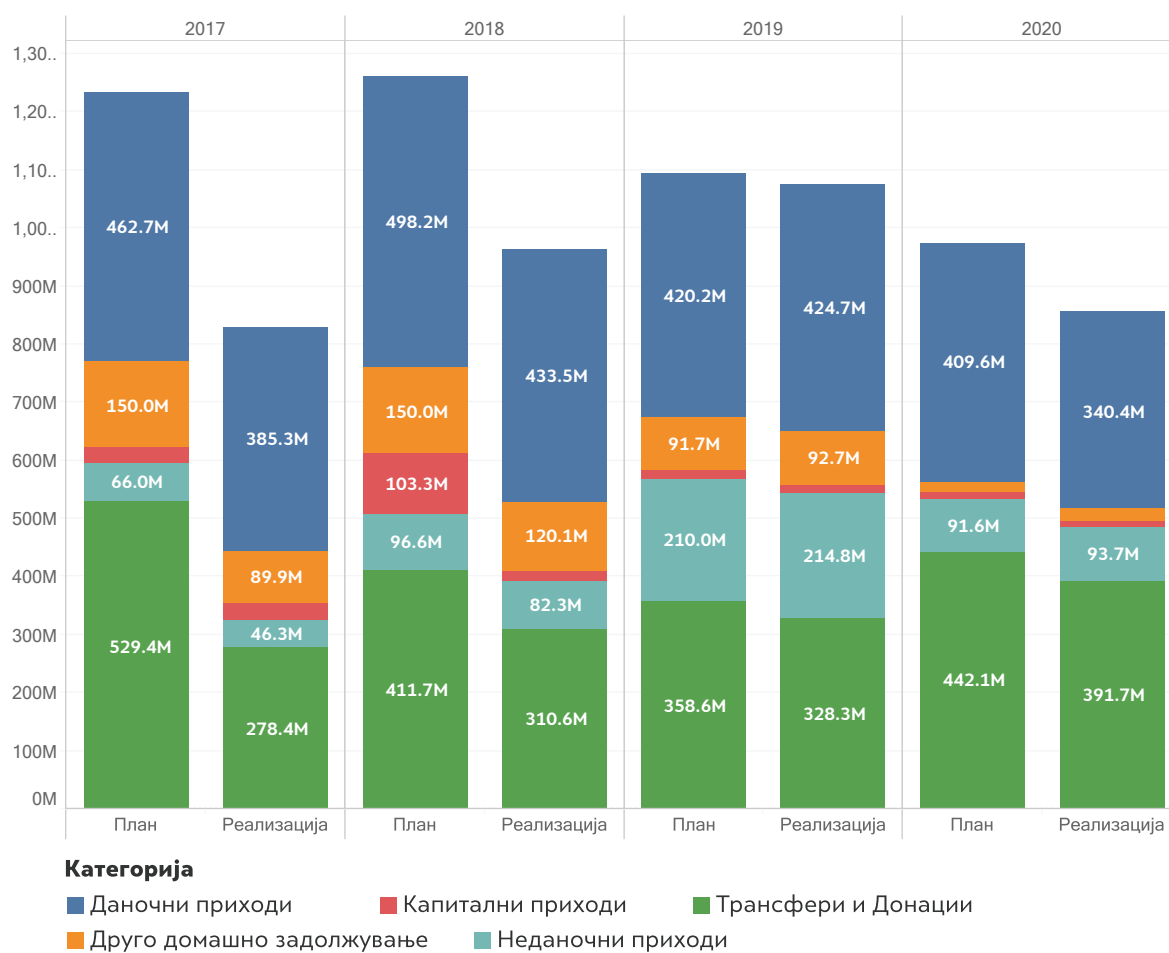
3. БУЏЕТСКА ТРАНСПАРЕНТНОСТ

Буџетската транспарентност на единиците на локалната самоуправа (ЕЛС) е значајна како од аспект на информирање на даночните обврзници што го полнат општинскиот буџет, така и од аспект на информирање на граѓаните за која намена ги трошат средствата. Покрај генералното ниво на активна транспарентност, Општина Центар покажува умерено ниво на буџетска транспарентност. Завршните сметки на Општината (на трицифрено ниво) за периодот 2017-2020 година се достапни за јавноста. Исто така, општината објавува парцијално план на буџет, серија буџети и завршни сметки на подетално (шестцифрено) ниво за периодот 2018-2020 година. Во продолжение следува анализа на податоците од завршните сметки во поглед на финансирањето, трошоците, вложувањата и улогата на парافискалните давачки.

3.1 ФИНАНСИРАЊЕ

Како и сите општини во Северна Македонија, Центар се финансира од централниот буџет и од сопствени средства собрани преку различни даночни и неданочни основи или зајмувања. Во структурата на приходите главна улога играат даноците. 39,5 проценти од вкупните приходи се по основа на даноци. Во 2019 година, даночните приходи изнесуваат 424,7 милиони денари, додека во текот на пандемијата паѓаат на минимум од 340,4 милиони денари. Следуваат донациите и трансферите, каде што 30,5 проценти од вкупните приходи на општината се по основа на донации и на трансфери. Во 2019 година достигнаа 328,3 милиони денари, од кои трансферите од централната власт имаат доминантно место (графикон 7). Трансферите од централната власт континуирано растат во периодот на анализа, но не побрзо од даночните приходи, и не ја зголемуваат зависноста на општината пред пандемијата. Исто така, неданочните приходи сочинуваат значителен дел од вкупните приходи. Во 2019 година тие изнесуваат 214,8 милиони денари или учество од 20 проценти. Во однос на динамиката, постои абнормален пораст на неданочните приходи во периодот 2017-2019 година, кога неданочните приходи растат за 364 проценти. Во поглед на реализацијата на планираните приходи, општината има значајно подобрување во реализација на вкупните приходи во последните две години поради поразумното планирање на двете главни категории, трансферите и даноците. Тоа може да е резултат на соодветна комуникација со централната власт или помала волатилност и непредвидливост на економската активност на бизнис-секторот.

Графикон 7: Структура на приходите и реализација за периодот 2017 – 2020 година

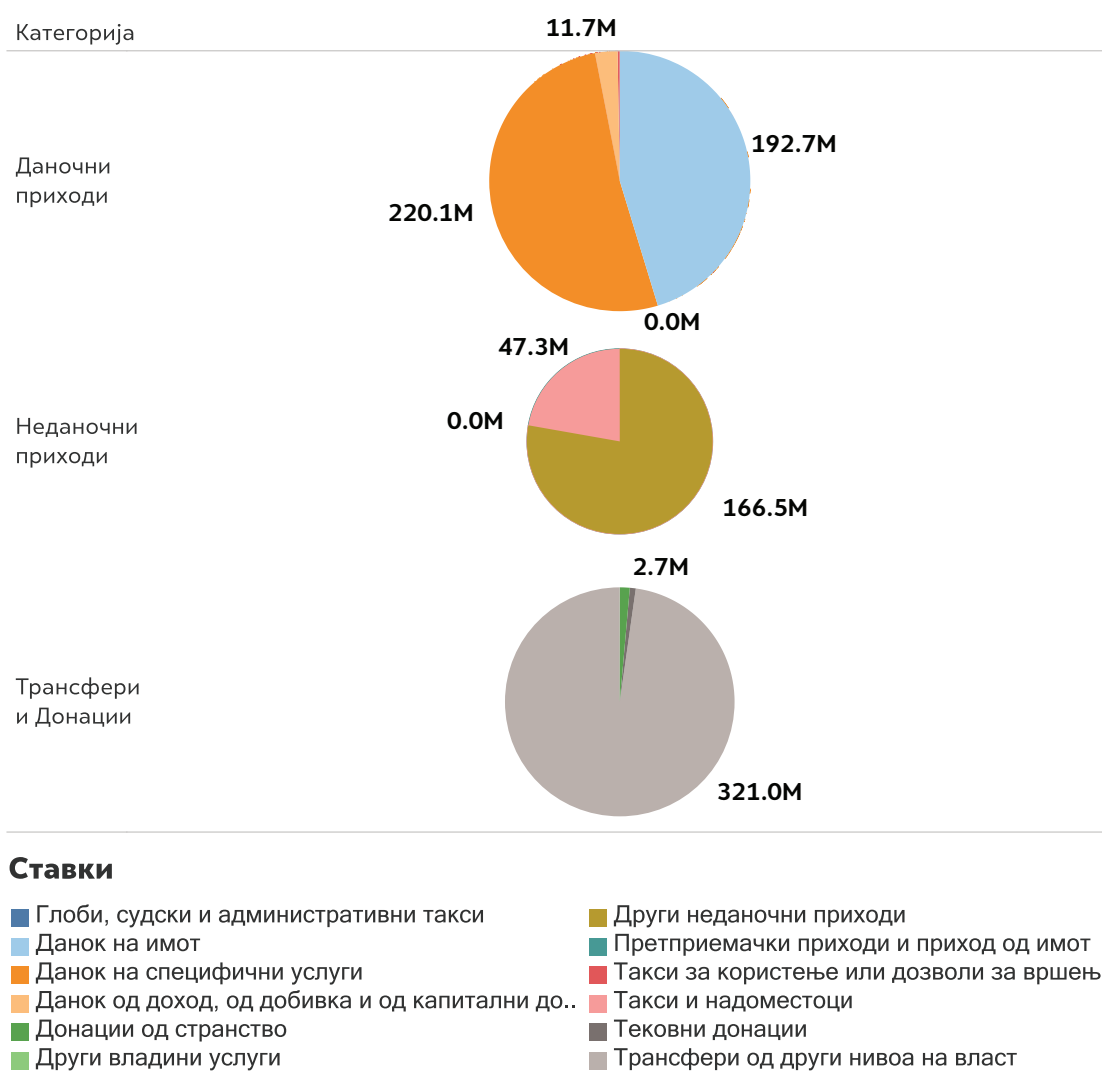

Извор: Завршна сметка и предлог-буџет на Општина

Графикон 8 ја покажува структурата на приходите на подетално ниво за 2019 година земајќи ги предвид трите доминантни категории приходи. Во најдоминантната категорија (даноките), приближно една половина од приходите (51,8 процент) доаѓаат од данокот на специфични услуги, додека другата половина (45,4 проценти) од данокот на имот. Во рамките на донациите и трансферите, 97,8 проценти доаѓаат како трансфери од централната власт, додека во рамките на неданочните приходи, 77,5 проценти се собрани по недефинирана неданочна основа. Тенденцијата е големината на питата за даночните и за неданочните приходи постепено да расте на сметка на намалувањето на питата за трансфери и донации.

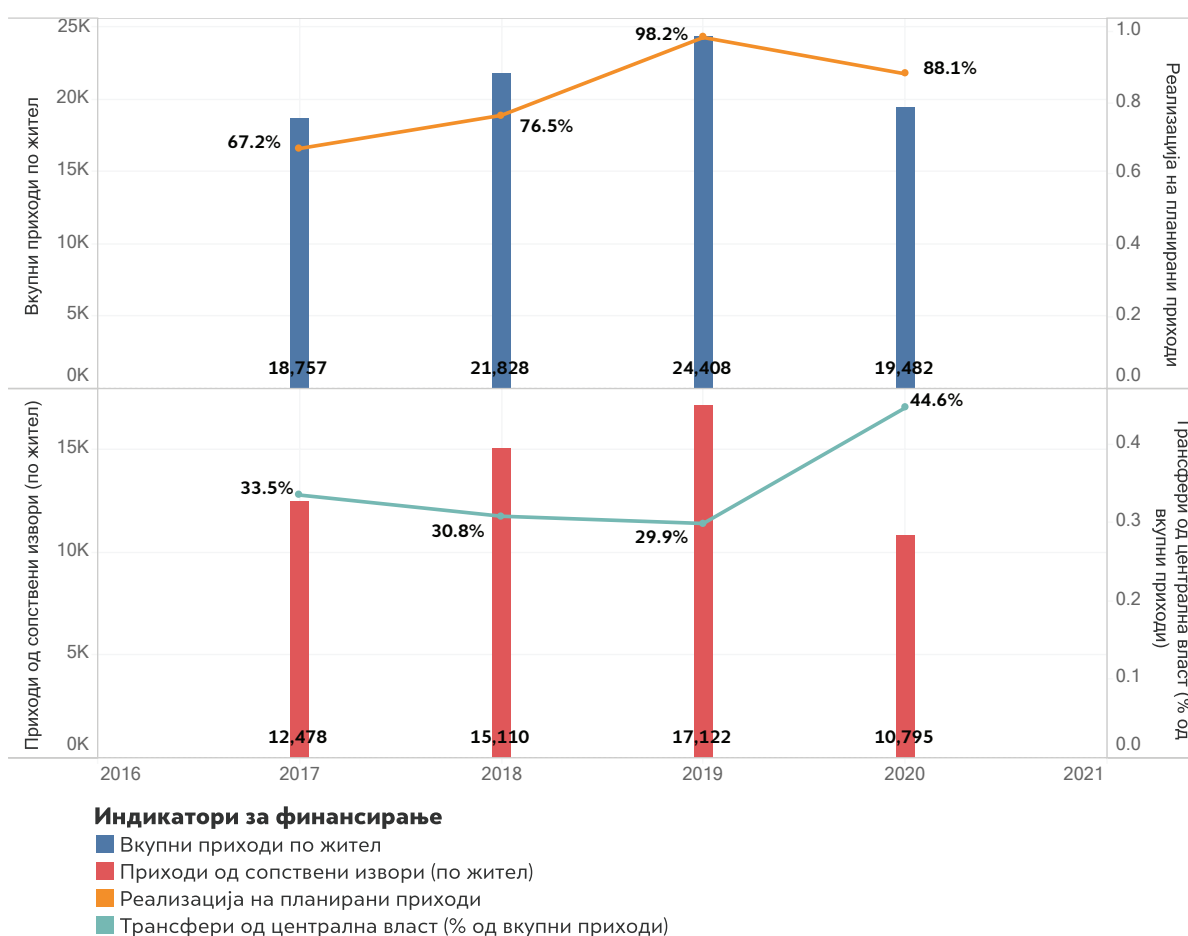
Графикон 8: Структура на приходите по категории и ставки во 2019 година

Извор: Завршна сметка на Ойштинаџа

Графиконот 9 ја илустрира динамиката на движење на приходите по жител и зависноста на Општината од финансирањето од централната власт. Очигледно, динамиката на движење на вкупните приходи значително зависи од тоа како општината акумулира финансии од сопствени извори. До 2019 година Центар успева да ги зголеми приходите од сопствени извори до ниво од 17.122 денари по жител, при што ја намалува на минимум зависноста од централната власт на ниво од 29,9 проценти. Во текот на пандемијата приходите од сопствени извори по жител значително паѓаат на ниво од 10.795 денари, што води до скок во процентот на зависност од централната власт на 44,6 проценти. Конечно, впечатлива е негативната врска меѓу стапката на реализација на приходите и зависноста од централната власт.

Графикон 9: Движење на приходите по жител и зависност на Општината од централната власт

Извор: Пресметки врз основа на податоци од Државниот завод за статистика и завршната сметка на Општината

Конечно, сегрегацијата на приходите по поединечни ставки дава слика за стабилноста на изворите на финансирање. Графикон 10 покажува дека по 2017 година данокот на имот по жител расте континуирано и достигнува максимум од 4.375 денари во 2019 година и во текот на пандемијата паѓа на 4.183 денари по жител. Данокот на доход, добивка и капитални добивки како процент од БДВ расте и го достигнува својот максимум во текот на пандемијата, главно поради значителниот пад на БДВ во текот на кризата. Од друга страна, неданочните приходи и приходите од специфични услуги покажуваат значителна нестабилност. Иако значително пораснале во однос на бројот на фирми за периодот 2017-2019 година, склони се на повремени падови вклучувајќи го значајниот пад од 46 проценти во текот на кризата предизвикана од пандемијата.

Графикон 10: Движење на приходите по поединечни ставки

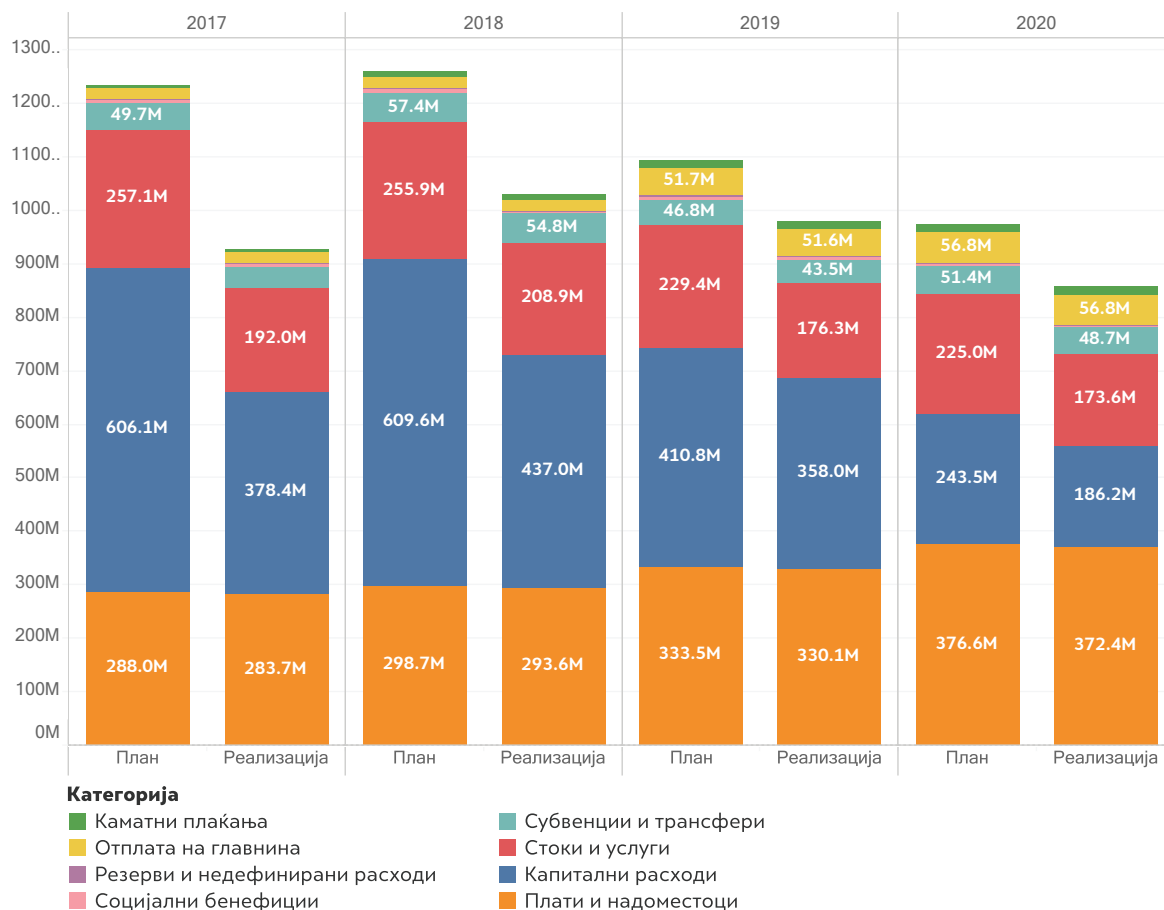

Извор: Пресметки врз основа на податоци од Државниот завод за статистика и завршната сметка на Општина

3.2 РАСХОДИ И ИНВЕСТИЦИИ

Во рамките на расходната структура на завршната сметка, генерално, Општина Центар алоцира 88 проценти од средствата во три категории: плати и надомест, капитални инвестиции и стока и услуги. Капиталните расходи заземаат доминантно место (36,5 проценти во 2019 година) и континуирано и значително опаѓаат по 2018 година. Платите и надоместот се втора категорија според големина во завршните сметки, со учество од 33,7 проценти во вкупните расходи, кои постојано растат во разгледуваниот период, вклучувајќи ја и пандемиската година кога растат за 12,8 проценти и достигнуваат максимум од 372,4 милиони денари. Стоката и услугите се трета категорија по големина со учество од 18 проценти во 2019 година. Тие континуирано опаѓаат до 2018 година и во текот на пандемијата достигнуваат минимум од 173,6 милиони денари. Во однос на реализацијата на планираните расходи, евидентна е ниската реализација на капиталните расходи и на расходите за стока и услуги, посебно во 2017 година и во 2018 година.

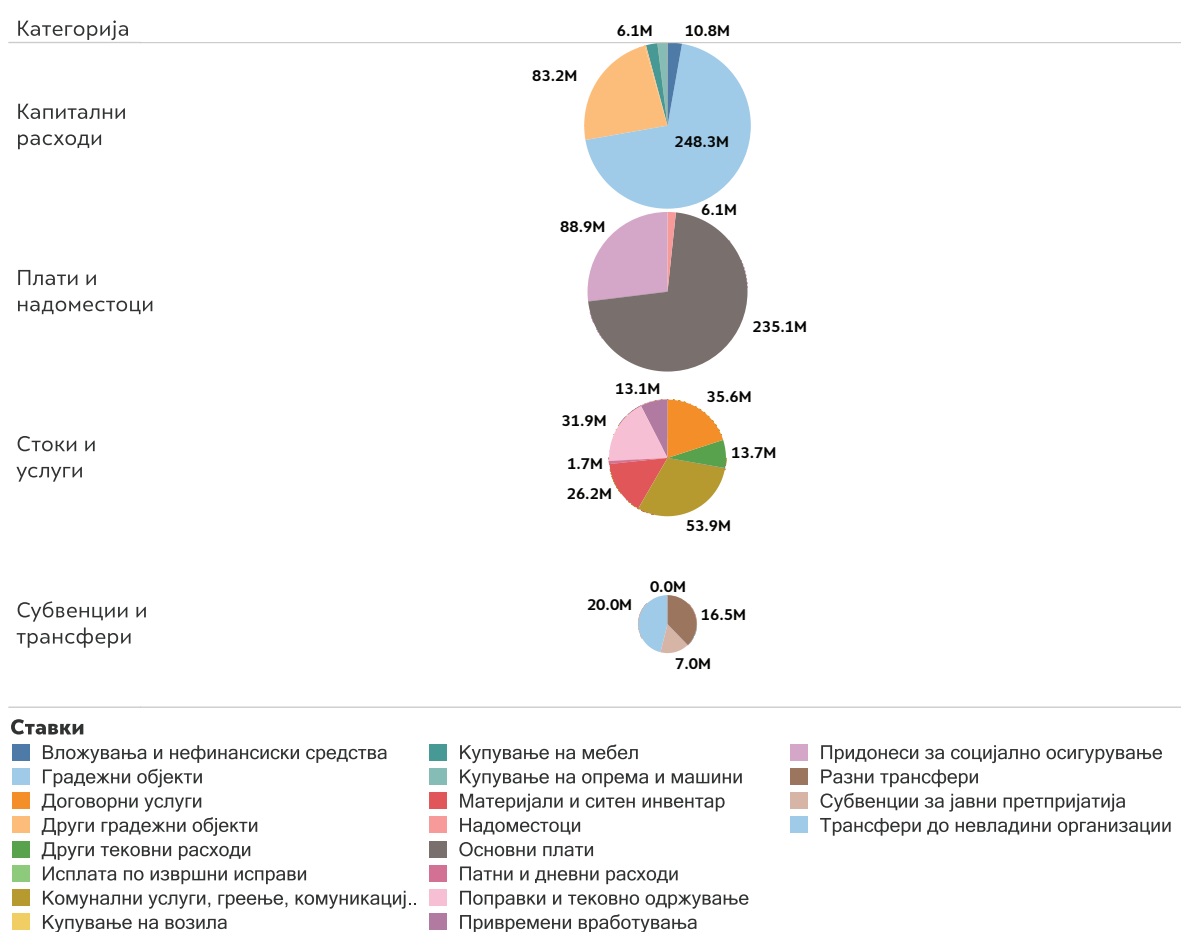
Графикон 11: Структура на расходите и реализација за периодот 2017 – 2020 година

Извор: Завршна сметка и предлог-буџет на Општина Центар

Графикон 12 ја покажува деталната структура на расходите во 2019 година. Повеќе од две третини од најмасивната категорија на расходната страна се градежни објекти, во износ од 248,3 милиони денари, додека 23,2 проценти или 83,2 милиони отпаѓаат на недефинирана ставка, други градежни објекти. Во однос на платите и надоместот, речиси три четвртини се основна плата, а другиот дел се придонеси и надомест. Една половина од категоријата стока и услуги се однесува на тековно одржување, комунални услуги, греење и транспорт. Конечно, 46 проценти од категоријата субвенции и трансфери се одвојуваат за трансфери до невладини организации. Значајното учество на недефинираните ставки (како што се други градежни објекти и разни трансфери) укажува на потребата од поголема и подетална транспарентност на Општината.

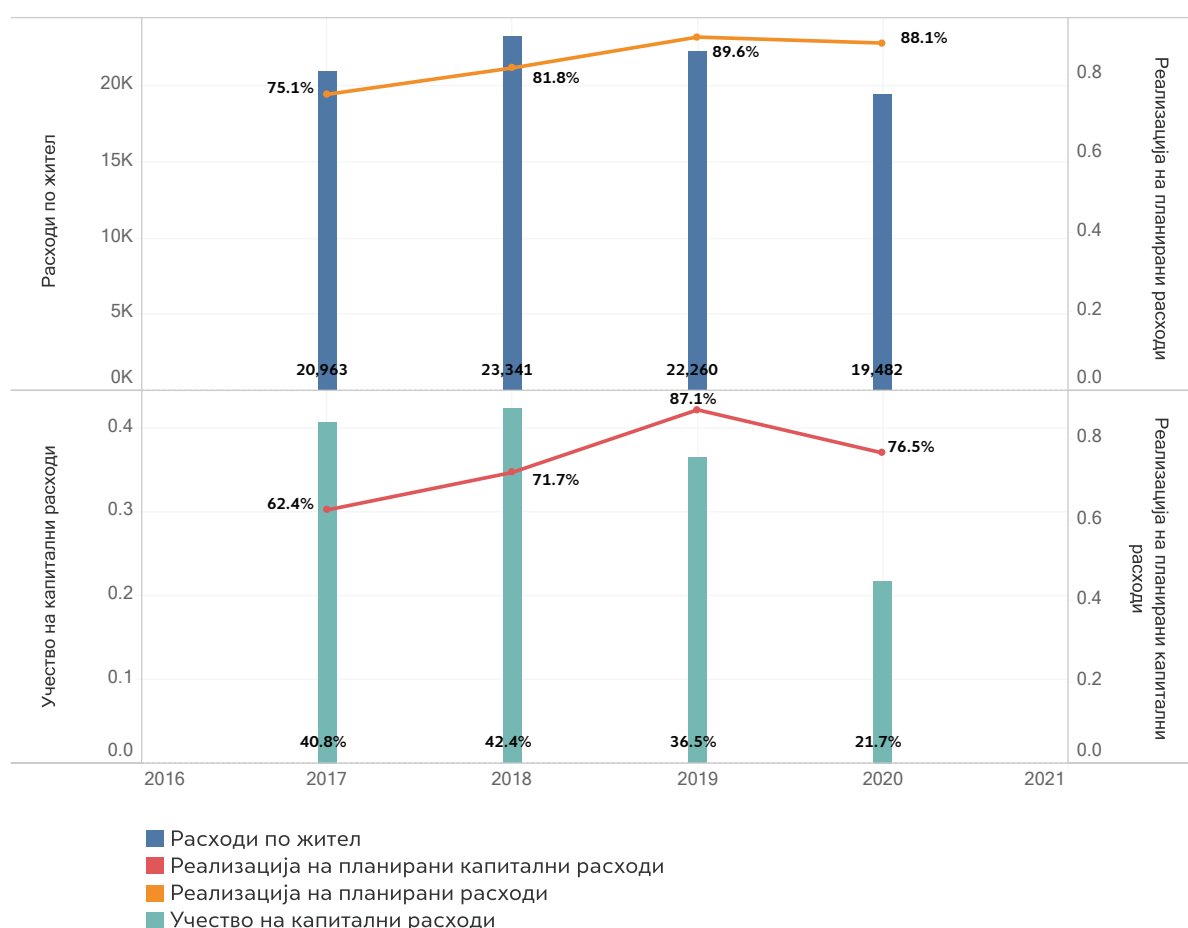
Графикон 12: Структура на расходите по категории и ставки во 2019 година

Извор: Завршна сметка на Општината

Графиконот 13 ја прикажува динамиката на движење на расходите по жител, улогата на капиталните расходи во вкупните расходи и реализацијата на расходите. Се забележува дека постои одредена поврзаност меѓу улогата на капиталните инвестиции, реализацијата и расходите по жител. Динамиката на расходите по жител и реализацијата на вкупните расходи е детерминирана од реализацијата на капиталните расходи и нивното растечко учество во вкупните расходи. Во 2018 година расходите по жител достигнуваат максимум од 23.341 денар кога општината издвојува најмногу за капитални инвестиции во периодот на анализа. Иако реализацијата на капиталните расходи значајно се подобрува по 2018 година, учеството на капиталните расходи се намалува, што води до пад на расходите по жител. Во текот на пандемијата, учеството на капиталните инвестиции во вкупните расходи се преполовува во однос на претходниот период што води до расходи по жител пониски од 20 илјади денари.

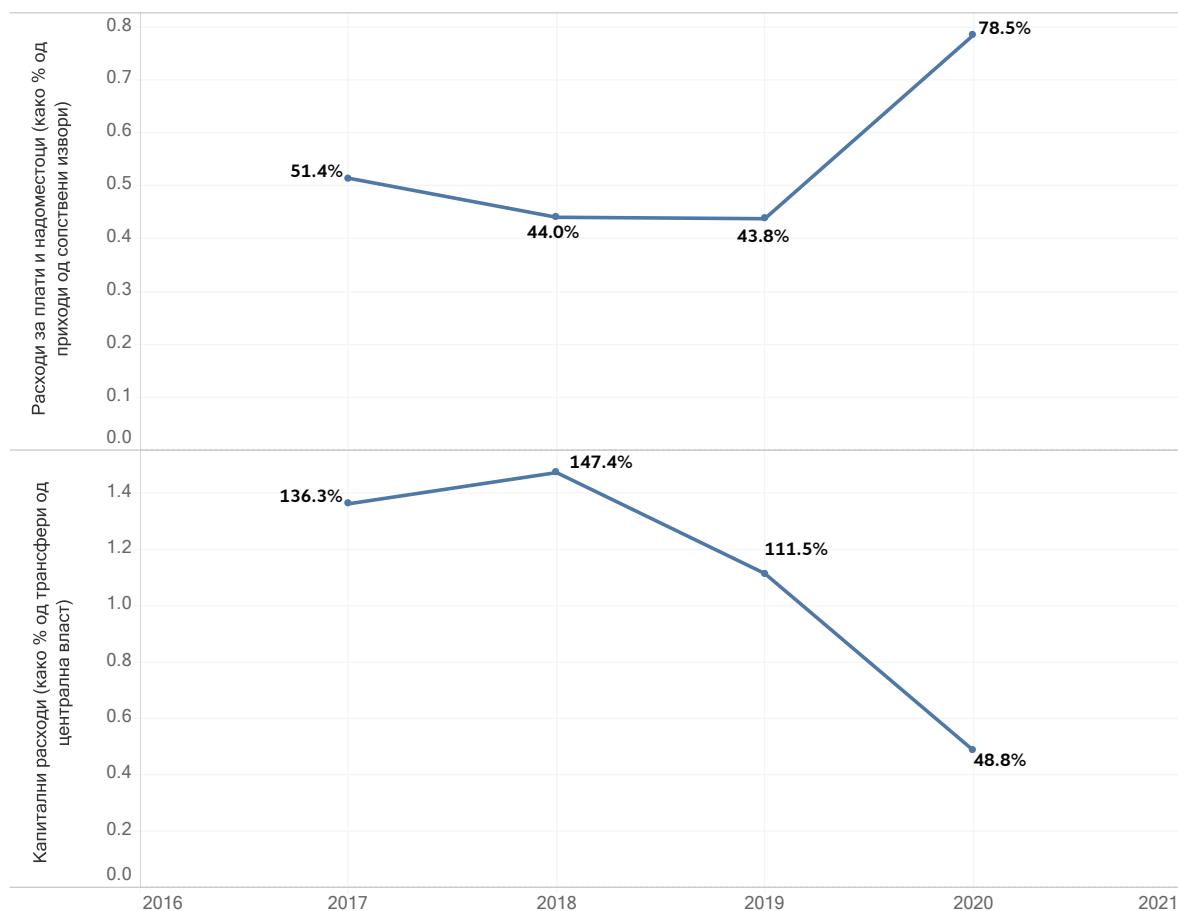
Графикон 13: Движење на расходите по жител и учество на капиталните расходи

Извор: Пресметки врз основа на податоци од Државниот завод за статистика и завршната сметка на Општината

Конечно, комбинирањето на информациите од приходната и од расходната страна овозможува оценка на тенденциите во начинот на трошење на парите на граѓаните. Графикон 14 прикажува два односа, односот на платите и надоместот и приходите од сопствени извори и односот на капиталните расходи во однос на трансферите од централната власт. Првиот индикатор покажува колку општината е способна да ги покрие обврските за плати од сопствени извори, а вториот колку, во просек, еден денар пренесен од централната власт се канализира во капитални инвестиции. Двата индикатора покажуваат стабилност, но значително се влошуваат во текот на пандемијата. Центар го одржува првиот индикатор блиску до 50 проценти до 2019 година, што значи дека има капацитет да ги покрие платите и надоместот од сопствени извори. Односно, истиот индикатор покажува дека на секој еден денар собран од сопствени извори, општината издвојува по 0,5 денари за плати и надомест. Сепак, индикаторот се зголемува на 78,5 проценти во текот на пандемијата. Во поглед на вториот индикатор, до 2019 година, општина Центар вложува во капитални инвестиции и повеќе од тоа што го добива од централната власт. Односно, за секој еден денар добиен од централната власт канализира речиси 1,1 денар во капитални инвестиции во 2019 година, иако издвојувањето опаѓа на 0,5 денари во текот на пандемијата.

Графикон 14: Индикатори на алокација на средствата

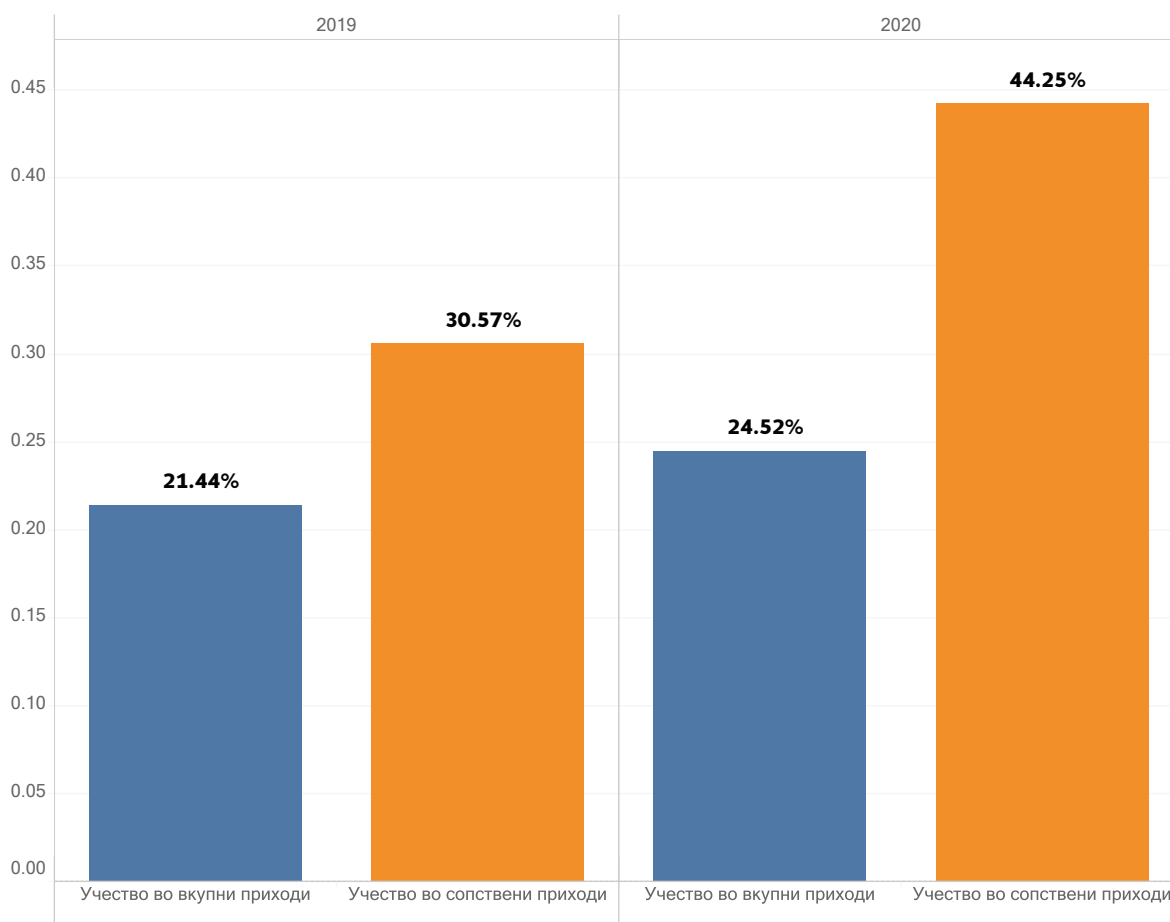

Извор: Завршна сметка на Општина Центар

3.3 УЛОГА НА ПАРАФИСКАЛНИТЕ ДАВАЧКИ

Додека одреден фокус е ставен на транспарентноста на расходите, целосно се игнорира транспарентноста на приходната страна, особено донесувањето и наплатата на парафискалните давачки, како значајни извори од сопствени приходи на ЕЛС. Програмата за економски реформи 2022 – 2024¹⁰ година ја идентификуваше потребата за консолидирање на парафискалните давачки како мерка за структурни реформи. Во овој контекст, Општина Центар собира значаен износ средства преку парафискални давачки. Во 2019 година, учеството на парафискалните давачки во вкупните приходи изнесува 21,4 проценти, додека учеството во приходите од сопствени извори 30,6 проценти (графикон 15). Со оглед на тоа дека пандемијата значајно го погоди финансирањето на општината од сопствени извори, парафискалните давачки го зголемија своето учество во сопствените приходи на 44,3 проценти и во вкупните приходи на 24,5 проценти.

Графикон 15: Учество на парафискалните давачки во вкупните приходи и во приходите од сопствени извори

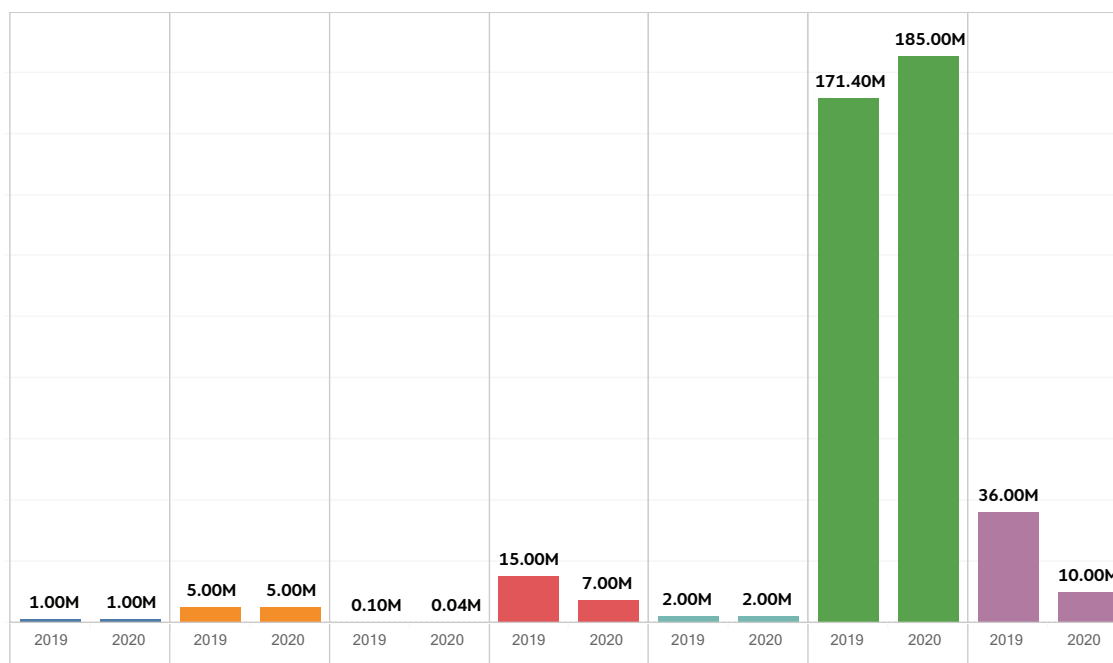

Извор: Завршна сметка на Општина Центар

¹⁰ Достапна на https://finance.gov.mk/wp-content/uploads/2022/01/ERP-2022-2024_MKD.pdf?x_tr_sl=mk&x_tr_tl=en&x_tr_hl=en-US&x_tr_pto=wapp

Графикон 16 ја покажува деталната структура на парафискалните давачки. 96 проценти од парафискалните давачки се состојат од три ставки: надомест за уредување градежно земјиште, комунална такса за користење на просторот за паркирање и комунална такса за користење на просторот пред деловни простории. Приходите од надомест за уредување градежно земјиште се доминантно најзначајни во износ од 171,4 милиони денари во 2019 година и дополнително растат во текот на пандемијата на 185 милиони денари. Од друга страна, приходите од комунални такси опаѓаат. Приходите од комунална такса за користење на просторот за паркирање опаѓа од 36 на 10 милиони денари, додека комуналната такса за користење на просторот пред деловни простории опаѓа од 15 на седум милиони денари во текот на пандемијата. Во време на кризи, парафискалните давачки се јавуваат како значајни извори на финансирање на Општината.

Графикон 16: Структура на парафискалните давачки 2019-2020 година

Давачка

- Административни такси кои се плаќаат за списите и дејствијата кај органите на општината
- Комунална такса за истакнување на фирма, односно назив на деловна просторија
- Комунална такса за користење на плоштади и друг простор во градовите и другите населени места, со цел изложување на предмети...
- Комунална такса за користење на просторот пред деловни простории за вршење на дејност
- Комунална такса за користење на улици со патнички, товарни, моторни возила, автобуси, специјални возила и моторцикли, што се п..
- Надомест за уредување на градежно земјиште
- Комунална Такса за користење на просторот за паркирање на моторни возила

Извор: Завршна сметка на Општината

Табела 1 прави преглед на парафискалните давачки во Општина Центар. Колона еден ги наведува парафискалните давачки; колона два, три и четири прикажуваат колкави се приходите на Општината за дадената давачка, колкаво е учеството во вкупните приходи на Општината и учество во сопствени приходи; колона пет ја претставува перцепцијата на компаниите за оптовареност од конкретната давачка; колона шест дава приказ дали приходите се користат за наменски цели или за сопствени приходи на Општината; и колона седум дава насока за постигнување оптимум.

Табела 1: Парафискални давачки, перцепција за товар и насоки за постигнување оптимум

Назив	Вкупен приход за Општината, во денари	Учество во вкупни приходи	Учество во сопствени приходи	Перцепција за товар	Сопствени приходи/наменска употреба	Постигнување оптимум
Комунална такса за истакнување фирма, односно назив на деловна просторија	5.000.000	0,58 %	1,05 %	Најчесто застапена и умерено голем товар	Сопствен приход	Да се намали износот Дигитализација на поднесокот
Комунална такса за користење улици со патнички, товарни, моторни возила, автобуси, специјални возила и мотоцикли, што се плаќа при регистрација на возилата	2.000.000	0,23 %	0,42 %	Умерено голем товар	Сопствен приход	Дигитализација на поднесокот
Комунална такса за користење на просторот пред деловни простории за вршење дејност	7.000.000	0,82 %	1,47 %	Голем товар	Сопствен приход	Да се намали износот Дигитализација на поднесокот
Комунална такса за истакнување реклами, објави и огласи на јавни места		0,00 %	0,00 %		Сопствен приход	

Комунална такса за користење плоштади и друг простор во градовите и другите населени места, со цел изложување предмети, приредување изложби и забавни приредби за вршење дејност	40.000	0,00 %	0,01 %		Сопствен приход	
Комунална такса за користење на просторот за паркирање моторни возила	10.000.000	1,17 %	2,11 %		Сопствен приход	1.Зголемување на наменското користење на средствата, за уредување јавни површини
Надомест за уредување градежно земјиште	185.000.000	21,60 %	38,97 %	Голем товар	Наменски	1. Да се намали износот 2. Спојување со други давачки на исто или различно државно ниво 3. Да се зголеми наменското користење на приходите за еколошки цели, одржување и уредување на јавните површини 4. Дигитализација на поднесокот
Административни такси што се плаќаат за списите и дејствата кај органите на Општината	1.000.000	0,12 %	0,21 %		Сопствен приход	Дигитализација на поднесокот
2 % од наплатените премии за осигурување моторни возила (каска) и осигурување од одговорност од употреба на моторните возила		0,00 %	0,00 %		Сопствен приход	

Извор: Буџет на Општина Центар; сироведена анкета и фокусни групи со компании; пресметка на авторите.

Резултатите покажаа дека административниот товар на компаниите е релативно поголем товар, во споредба со финансискиот товар. Во административниот товар се опфатени: времето потребно за усогласување / администрирање со ПФД; време потрошено за подготовка на документација; време потрошено за поднесок и за комуницирање со службениците; и време потрошено за корекции. Оттука, дигитализацијата на услугите преку електронски поднесок и администрирање е приоритет.

Во поглед на перцепцијата за товар, компаниите ги наведуваат фирмарината, надоместот за уредување градежно земјиште и административните такси како најчести парафискални давачки и давачки што им се голем товар. Слично, како релативно голем товар се перципираат и таксата за користење на просторот пред деловни простории за вршење дејност и таксата за користење улици со патнички, товарни, моторни возила, автобуси, специјални возила и мотоцикли, што се плаќа при регистрација на возилата. Во поглед на давачките за уредување градежно земјиште, компаниите бараат намалување на надоместот, како и забрзување на оваа административна постапка. Освен финансискиот товар, за бизнис-секторот товар се и администрирањето и временскиот период на реализација на постапката. Оттука, компаниите бараат дигитализација и забрзување на административниот процес во Општината, поефикасна локална администрација

Од аспект на наменското користење на приходите, освен кај давачките за уредување градежно земјиште, кај другите давачки приходите се користат како сопствени приходи на Општината, без специфична намена. Кај давачките за уредување градежно земјиште, приходите од оваа давачка се користат за реализирање програма за уредување градежно земјиште на општината (за изградба на објекти на комунална инфраструктура заради непречен пристап до градежна парцела од јавен пат, поставување водоводна, фекална и атмосферска канализација и др. инсталација со приклучоци до градежна парцела). Во таа насока, компаниите бараат зголемување на противуслугите на општината за наплатените локални давачки, генерално за сите давачки.

Постигнувањето оптимум на парафискалните давачки во Општина Центар е детално наведено во последната колона од табела 1. Потребно е:

- Унапредување на дигитализацијата на поднесокот на барањата и нивното администрирање;
- Зголемување на наменското користење на примените приходи за намената за која се уплатени давачките;
- Намалување на давачките за фирмарина и за просторот пред деловни простории за вршење дејност;
- Спојување со други давачки на исто или различно државно ниво на надоместот за уредување градежно земјиште.

4. ЗАКЛУЧОК И ПРЕПОРАКИ

Економската активност во Центар забележува позитивна стапка на пораст во изминатата декада. Додадената бруто-вредност по жител континуирано расте за периодот 2011-2019 година, со исклучок на пандеиската 2020 година. Во поглед на секторската распределба на додадената бруто-вредност, во Центар доминираат услужните дејности поврзани со трговија, транспорт и сместување и, од друга страна, јавниот сектор. Овие две глобални групи придонесуваат со 34,7 проценти кон вкупната БДВ во 2019 година.

Покрај генералното ниво на активна транспарентност, Општина Центар покажува умерено ниво на буџетска транспарентност. Завршните сметки на Општината (на трицифрено ниво) за периодот 2017-2020 година се достапни за јавноста. Исто така, општината објавува парцијално план на буџет, серија буџет и завршни сметки на подетално (шестцифрено) ниво за периодот 2018-2020 година. Како и сите општини во Северна Македонија, Центар се финансира од централниот буџет и од сопствени средства собрани преку различни даночни и неданочни основи или зајмувања. Во структурата на приходите главна улога играат даноците со учество од 39,5 проценти во вкупните приходи, а потоа следуваат донациите и трансферите со учество од 30,5 проценти во вкупните приходи на општината. Трансферите од централната власт континуирано растат во периодот на анализа, но не побрзо од даночните приходи, и не ја зголемуваат зависноста на општината пред пандемијата. Во рамките на расходната структура на завршната сметка, генерално, Општина Центар алоцира 88 проценти од средствата во три категории: плати и надомест, капитални инвестиции и стока и услуги. Капиталните расходи заземаат доминантно место (36,5 проценти во 2019 година) и континуирано и значително опаѓаат по 2018 година. Платите и надоместите се втора категорија според големина во завршните сметки, со учество од 33,7 проценти во вкупните расходи, кои постојано растат во разгледуваниот период. Стоката и услугите се трета категорија по големина со учество од 18 проценти во 2019 година. Тие континуирано опаѓаат до 2018 година и во текот на пандемијата достигнуваат минимум од 173,6 милиони денари.

Парафискалните давачки се значајни и од аспект на прибирање сопствени извори на средства, но и од аспект на оптовареност на компаниите и генерирање поконкурентна бизнис околина. Во 2019 година, учеството на парафискалните давачки во вкупните приходи изнесува 21,4 проценти, додека учеството во приходите од сопствени извори 30,6 проценти. 96 проценти од парафискалните давачки се состојат од три ставки: надомест за уредување градежно земјиште, комунална такса за користење на просторот за паркирање и комунална такса за користење на просторот пред деловни простории. Резултатите покажаа дека административниот товар на компаниите е релативно поголем товар, во споредба со финансискиот товар. Во административниот товар се опфатени: времето потребно за усогласување / администрирање со ПФД; време потрошено за подготовка на документација; време потрошено за поднесок и за комуницирање со

службениците; и време потрошено за корекции. Оттука, дигитализацијата на услугите преку електронски поднесок и администрирање е приоритет.

Препораките за Општина Центар, за унапредување на финансиската транспарентност и оптимизација на парафискалните давачки се следни:

- Планот за буџет и завршните сметки да се објават за подолг временски период;
- Општината да ги објавува во целост планот за буџет и завршните сметки на шест цифрено ниво, и да го унапреди форматот, во формат лесен за обработка на податоци;
- Да се подобри структурата на трошење на средствата, во корист на развојната компонента;
- Да се зголеми самоодржливоста на Општината, во финансирање на платите и трошоците за стоки и услуги во мера на капацитетот за прибирање сопствени приходи;
- За постигнувањето оптимум на парафискалните давачки во Општина Центар потребно е:
 - Унапредување на дигитализацијата на поднесокот на барањата и нивното администрирање;
 - Зголемување на наменското користење на примените приходи за намената за која се уплатени давачките, со фокус на: комунална такса за користење на просторот за паркирање моторни возила; и, надомест за уредување градежно земјиште;
 - Намалување на давачките за фирмарина и за просторот пред деловни простории за вршење дејност;
 - Спојување со други давачки на исто или различно државно ниво на надоместот за уредување градежно земјиште.

